

VOORNES DUIN

werken aan een levend landschap

augustus 2011

Beheerder Gert de Groot van Natuurmonumenten

'In september begint extra herstelwerk'

"Voornes Duin is een bijna onbestaanbare parel vlak onder de Randstad." Dit zijn de eerste woorden die we optekenen uit de mond van Gert de Groot, beheerder bij Natuurmonumenten. "Zelfs in het drukke seizoen ademt Voornes Duin rust. Ik kan me voorstellen dat bewoners trots zijn op deze omgeving. Maar om het mooi te houden is wel flink onderhoud nodig. De komende tijd gaan we daar extra mee aan de slag."

De Groot: "Voornes Duin verandert. Het is ongelooflijk hoe snel struiken en bomen de afgelopen tientallen jaren zijn gegroeid en uitgebreid. Menselijke invloeden spelen hierbij een grote rol. Ansichtkaarten en foto's van zo'n 60-70 jaar geleden laten nog een heel gevarieerd duin zien. Een blanke top der duinen, mooie bloemrijke valleien en duingraslanden met plukken struiken. Het ziet er een beetje uit als een natuurlijk mozaïek. En dat alles met een ongekende rijkdom aan planten. Uit die tijd dankt Voornes Duin haar goede naam als één van de rijkste en beroemdste natuurgebieden van ons land. Het Quackjeswater was niet voor niets één van de eerste gebieden die Natuurmonumenten destijds in haar prille bestaan aankocht.

Natuurmonumenten voelt zich verantwoordelijk voor de rijkdom van Voornes Duin. Gelukkig is dat ook het geval bij het Zuid-Hollands Landschap en de particuliere eigenaren. Wij hebben er voor gekozen om de verbossing van het duin terug te dringen. Samen zorgen wij er voor dat de échte duin-natuur behouden blijft en dat bewoners en bezoekers daar volop van kunnen genieten."

Lees verder op pagina 2

Peter de Jong, Burgemeester van Westvoorne

'Gezamenlijk verantwoordelijk'

"Onze gemeente is gelukkig rijkelijk bedeeld met natuur. Uit onderzoek blijkt dit het meest gewaardeerde onderdeel bij bewoners en recreanten. En is het niet wonderlijk dat één van Nederlands belangrijkste natuurgebieden pal naast de economische motor van ons land ligt?"

De gemeente en Natuurmonumenten hebben beide zo hun verantwoordelijkheden. We zijn helder naar elkaar over onze doelen. Dit kan alleen in dialoog met elkaar. Wij vinden het belangrijk dat mensen nog meer dan nu kunnen genieten van de natuur. Maar dit mag niet ten koste gaan van de natuurwaarde. De inbreng van Natuurmonumenten in onze toekomstvisie was wat dat betreft welkom en van belang. We zouden eigenlijk nog meer dan nu kunnen afstemmen. Duinherstel is daarvoor een mooie aanleiding. In het gemeenteduin bij Rockanje gaan ook wij vergelijkbaar herstelwerk plegen. We kunnen daarbij profiteren van elkaars kennis. Ik wandel veel in Voornes Duin. Vogelpoel en Bree-de Water zijn favorieten, wat een rust en ruimte. Samen met een groep mensen bereid ik een bergexpeditie voor. Begin dit jaar wandelden wij als oefening door Voornes Duin van Haringvliet tot Van Marion. Zó dicht bij al die bedrijvigheid zo'n schitterend gebied; de deelnemers waren laaiend enthousiast."

Voornes Duin hééft het!

Er zijn nog plekken waar het écht stil is. Met velden vol orchideeën. Met vochtige valleien die wemelen van kikkers en mooie libellen. Lepelaars broeden er in een kolonie en nachtegale verrassen je met hun zang. Je hoeft echt geen natuurkenner te zijn om te beseffen dat Voornes Duin één van de allermooiste natuurgebieden is van ons land. Brede paden worden afgewisseld met kleine liefhebberspaadjes. Voor iedereen is er wel een geschikte manier om ervan te genieten. Voornes Duin hééft het gewoon!

Ontdekkingstocht

Een wandeling vanaf het strand door de duinen is een ontdekkingstocht. Op het hogere strand vestigen zich de eerste planten; echte bikkels zoals helm, zeeraket en loogkruid. Zij zijn bestand tegen zout en schurende zandkorrels. Eenmaal de duinenrij opgeklimmen krijgen helmgras en duindoorn de overhand. Daartussen groeien voorzichtig andere soorten. Achter de zeeduinen

volgen droge duingraslanden met geurige en kleurige kruiden. Steentijm, salomonszegel en duinviooltje met daarop de fraaie parelmoervlinder.

Zintuigen

We hebben hier al onze zintuigen nodig. We horen vogels zingen, ruiken diepe geuren en zien een oogstrelend landschap. Zittend op een bankje schiet in onze ooghoek een zandhagedis weg. Een roodborsttapuit laat zijn krakende zang horen vanaf het topje van een struik. Even verderop gaan we door de knieën bij een poeltje in een vallei. De kikkervisjes hebben al pootjes en zullen spoedig uit het water kruipen. De vochtige vallei kleurt zachtgeel door de massaal bloeiende ratelaar met hier en daar een paarsroze orchidee ertussen.

Waarde

Voornes Duin heeft het. Bewoners en bezoekers weten dit inmiddels maar al te goed. Ook de overheid weet dit. Voornes

lantaarntje

Duin is vanwege haar rijkdom aan planten en dieren zelfs van internationaal belang. Vooral het open en gevarieerde duin met droge graslanden is van grote waarde. En juist dit wordt bedreigd door overgroeien van struiken en bomen. Europa, de provincie en natuurmonumenten hebben daarom geld uitgetrokken om deze bijzondere waarde te behouden. Lees meer over deze zogenoemde LIFE-subsidie en de daarbij horende herstelwerkzaamheden op pagina 3.

Bernard Boeve, manager Molecaten-campings Voorne 'Er is zoveel te ontdekken'

"Een camping ligt nooit zomaar op een locatie. Er zijn altijd omgevingsfactoren die een camping bestaansrecht geven. De Molecaten Parken in Rockanje liggen alle drie in het duingebied van Voorne. Onze gasten kunnen naar hartenlust wandelen en ontdekken in verschillende natuurgebieden. Denk aan Quackjeswater, Voornes Duin, Tenellaplas, Annabos, en natuurlijk het strand.

We zijn al vele jaren goede burens van Natuurmonumenten. Een paar jaar geleden zijn we ook gaan samenwerken. Onze gasten genieten nu van allerlei natuuractiviteiten die Natuurmonumenten speciaal voor ons organiseert. Bijvoorbeeld slootstruinen met schepnetjes en emmertjes voor kinderen en spannende vleermuisexpedities voor volwassenen. De activiteiten worden met veel plezier bezocht. Er is namelijk zoveel te ontdekken in de duinen. Zelf probeer ik zoveel mogelijk buiten te zijn en te genieten van het natuurschoon. Verschillende keren per dag laten we onze hond uit in het Annabos en vaak wandelen we door de duinen naar het strand.

Ik merk dat Natuurmonumenten constant voor moeilijke keuzes staat. Aan de ene kant willen ze graag laten zien wat er zo mooi en belangrijk is om te behouden. Aan de andere kant kun je (wil je

natuur behouden) niet alle gebieden openstellen. Wij zouden graag nog meer kunnen laten zien van de gebieden. Ik ben ervan overtuigd dat Natuurmonumenten een grote rol kan spelen in het de mensen bewust maken van de natuur om hen heen."

Beheerder Gert de Groot van Natuurmonumenten 'Een grote kans nú benutten'

Vervolg van pagina 1

Achter elke duintop schuilt een verrassing. Een ree die plotseling je pad kruist. Kruidige duingraslandjes met verspreid staande plukken struiken en zeewaarts de blanke top der duinen. Wie wil er niet genieten van zo'n oogstrelend landschap. Natuurmonumenten koestert dit landschap en houdt het levend. Maar dat gaat niet vanzelf; er moet wel iets gebeuren. Gert de Groot licht toe.

Variatie in het duin

"Van oorsprong is Voornes Duin een levend landschap. Een landschap dat zich constant verjongt. Stuifplekken verplaatsen zich voortdurend. Er is altijd ruimte voor pioniersoorten. In valleien komt het grondwater aan de oppervlakte. In deze poelen wemelt het in het voorjaar van amfibieën en libellen. De frisse geur van watermunt hangt er om je heen. Hoge en droge duintoppen zijn schaarser begroeid. Soms schiet er zomaar een hagedis voor je voeten weg."

Oorspronkelijk gebruik

"Door de voedselarme en steeds veranderende omstandigheden leende het duin zich slechts voor eenvoudig economisch gebruik. Vee deed zich op duinweijtjes tegoed aan de schaarse begroeiing. Kleine duinakkertjes werden gebruikt voor de teelt van rogge. Op sommige plaatsen zijn deze weijtjes en akkertjes met lage wallen in het landschap nog steeds te herkennen."

Het duin overgroeit

De Groot vervolgt: "In de 20^e eeuw zet zich een grote verandering in, vooral door men-

Gert de Groot: "Natuur en recreant gebaat bij behoud van open duin"

selijk handelen. De zeewaartse duinen worden vastgelegd. Bij kustversterking wordt dan zand met voedselrijk slib gebruikt. De begroeiing reageert direct; struiken schieten als paddenstoelen uit de grond. Door aanleg van de Maasvlakte en de welig woekerende struiken luwt de wind in het duin. Met de regen komt ook de vermestende stikstof uit de lucht naar beneden. Vee wordt niet meer geweid in het duin. Twee konijnenziekten, myxomatose en VHS, bereiken het duingebied. De konijnenstand stort volledig in."

Variatie verdwijnt

"In een halve eeuw tijd is op Voorne meer dan 90% van het open duin verdwenen! Als we niets doen is binnen een tiental jaren het hele duin overgroeid. Uiteindelijk zal alles bos worden. Van het oorspronkelijke en gevarieerde duinlandschap met zijn biodiversiteit is dan vrijwel niets meer over. Een landschap, waar heel veel recreanten van genieten en waarmee ons land internationaal aanzien heeft, verdwijnt."

Duinherstel met LIFE

"Natuurmonumenten gaat het tij keren en heeft een keuze gemaakt: wij streven naar terugkeer van grote delen van het oorspronkelijke landschap. Daarin worden wij gesteund door onder andere LIFE, een Europese subsidie. Zorgvuldig uitgevoerd onderzoek (hieraan vooraf gegaan) is een belangrijke basis. De twee op Voorne uitgevoerde proefprojecten, in de Pan en de Vogelpoel, zijn succesvol gebleken. Er is werk aan de winkel!"

Schotse hooglanders: ruwe bolster, blanke pit

Langzaam sjokken ze door het duin. Elke stap lijkt doordacht gezet. Vaak ook gewoon stilstaand in schijnbare overpeinzing. Daarbij hebben ze ruig en lang roodbruin haar en vervaarlijk uitzienende horens. Toch heeft een mens weinig te vrezen van deze Schotse hooglanders die in Voornes Duin een belangrijke taak vervullen.

Gezocht: grazers

Nu het konijn vrijwel uitgestorven is, bestaat er in het duin grote behoefte aan andere grazers. Zij zijn in veel gevallen een onmisbare hulp bij het beheer van het opengemaakte duin. Grazers voorkomen dat het duin weer volledig en snel overgroeit met struiken en bomen. Goede voorbeelden in Voornes Duin zijn de in 2005 en 2007 opengemaakte delen bij de Panweg en Vogelpoel. Natuurmonumenten laat hier de runderen grazen. In de Vogelpoel, naast het Waterbos, gaat het om een kleine kudde Schotse hooglanders. Deze dieren zijn eigendom van een lokale agrariër. Straks gaan zij ook in het Waterbos grazen.

Vriendelijke vegetariërs

De Schotse hooglanders hebben weinig interesse in mensen. Het zijn dan ook vriendelijke vegetariërs. Harm Piek is bij Natuurmonumenten de absolute kenner van grote grazers en benadrukt die vriendelijkheid: "Als je een paar simpele regeltjes in acht neemt kan er niets gebeuren. Je moet ze gewoon niet voeren, want dan worden ze op de lange duur opdringerig. Een beetje afstand houden is verstandig, vooral als ze kalveren hebben. En niet tussen die kalfjes en hun moeder in gaan staan. Heel logisch dat je ze niet moet laten schrikken en zeker niet moet aaien... Praat gewoon een beetje rustig als ze toevallig met hun achterste naar je toegekeerd staan of wanneer er eentje op het pad ligt. Ze zijn trouwens heel fotogeniek."

Openheid

De Schotse hooglanders houden het landschap open. Door de openheid vestigen de typische planten van het duin zich vanzelf. Fraai gekleurde soorten als de echte koekoeksbloem bijvoorbeeld, of kleine pimpernel en nachtsilene. Met het weer verschijnen van deze planten komen ook vlinders als zand-oogje en de parelmoervlinder weer terug.

Schotse hooglanders

kleine parelmoervlinder

ree

Vragen of opmerkingen over duinherstel?

Natuurmonumenten hoort graag uw vragen of opmerkingen, ongeacht of u lid bent. Dit kan via de Ledenservice 035-6559911 of stuur een mail naar een boswachter van Deltakust: deltakust@natuurmonumenten.nl

Bart Hendriks van bureau Ecologica

'Zorgvuldige voorbereiding en uitvoering van het project'

"Het werken in een natuurgebied vraagt om een zorgvuldige voorbereiding en uitvoering." Aan het woord is Bart Hendriks van bureau Ecologica. Hij is via het bureau betrokken bij de voorbereiding van het duinherstel op Voorne.

"Het werk in het Waterbos bestaat uit enige tientallen hectaren. Het grootste karwei is het verwijderen van woekerende struiken en bomen. Ook wordt er hier en daar geplagd. Dat betekent dat de verrijkte bovenlaag wordt afgeschraapt en afgevoerd. Al deze werkzaamheden gebeuren met flinke machines. Als de machines klaar zijn en vertrokken, dan toont het gebied alsof defensie er geoefend heeft... Gelukkig weten we dat dat beeld maar tijdelijk is. Binnen een paar jaar kleedt het gebied zichzelf aan met de typische flora en fauna. Een verjongingskuur als het ware."

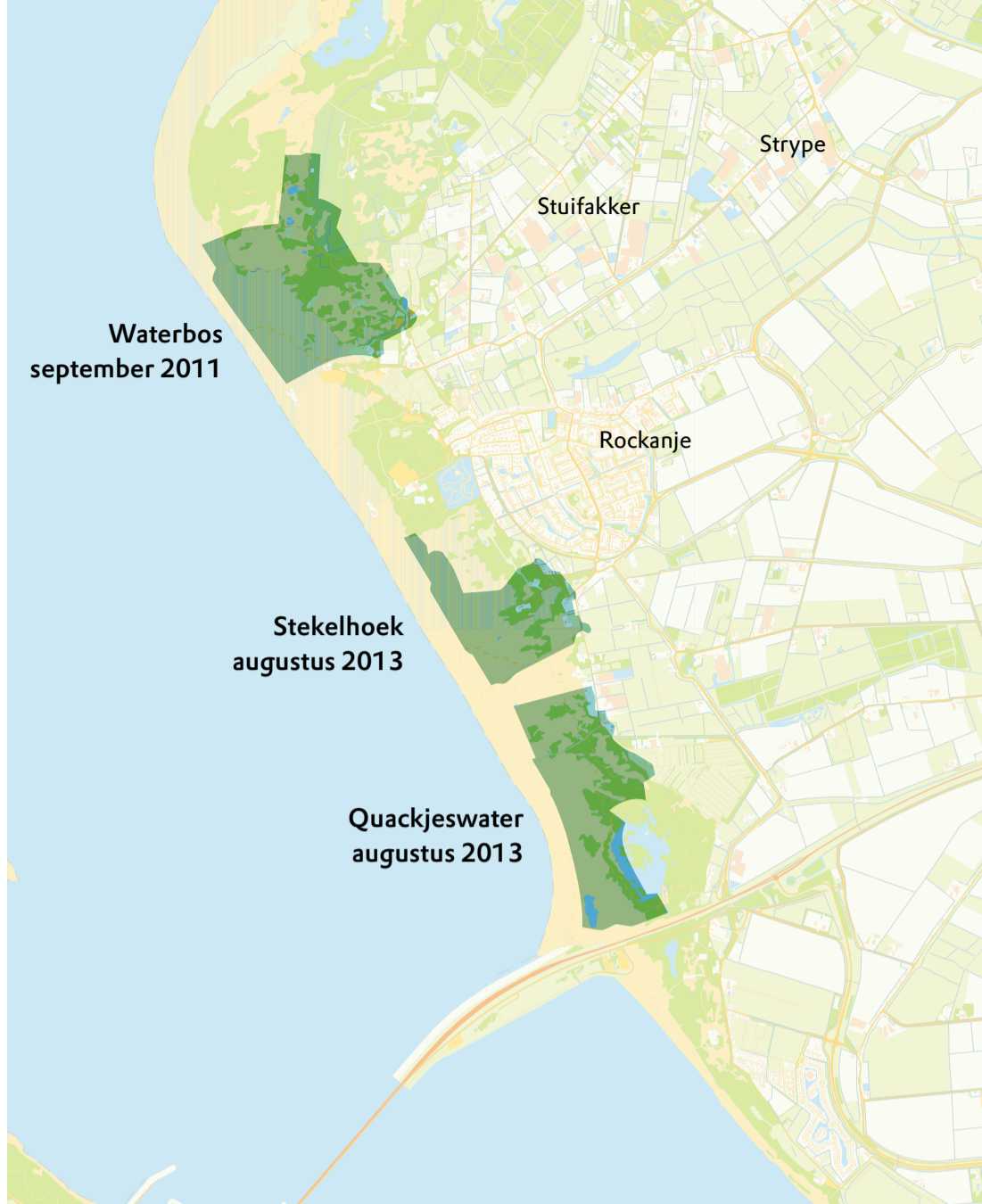
Onderzoek

Hendriks: "Voorafgaand aan het werk is uitgebreid onderzoek verricht. Bureau Ecologica heeft onderzocht welke planten er staan voordat het werk begint. De nul-situatie noemen we dat. Ook hebben we het vergunningstraject begeleid voor dit project. Zo is een ontheffing Flora- en Faunawet aangevraagd en een vergunning Natuurbeschermingswet. Daarvoor zijn groeiplaatsen van bijzondere en streng beschermde dier- en plantensoorten in kaart gebracht."

Het is zaak dat je goed in beeld hebt wat je hebt, wat je wilt, wat je kunt kwijtraken en wat je kunt bereiken. Het in kaart brengen en buiten in het veld markeren van bijzondere planten is hier een voorbeeld van."

Zorgvuldig

"Ik geef graag nog een voorbeeld van nauwkeurig en zorgvuldig werken. In het gebied worden 'eilandjes' van vegetatie gemarkeerd die van groot belang zijn voor de streng beschermde nauwe korfslak. Vanuit deze begroeiing kan de soort zich na uitvoering van de maatregelen uitbreiden naar de omliggende vegetatie. Ik kan eigenlijk nauwelijks wachten. Ik weet zeker dat we enthousiast zullen zijn over hoe het gebied er over enkele jaren uit zal zien. Gevarieerder, meer open duin met nieuwe groeiplaatsen van bedreigde, bijzondere plantensoorten en kenmerkende fauna."

Werk in kaart In kleur zijn de gebieden aangegeven waarbinnen gedeeltelijk struiken worden verwijderd en wordt gemaaid. Het jaartal verwijst naar het moment waarop het werk wordt uitgevoerd.

Kijk voor duinherstel bij het Zuid-Hollands Landschap op: www.zuidhollandslandschap.nl

Hans Looij, Officier van Dienst, Brandweer, District Zuid-Hollandse Eilanden

'Duinherstel combineren met vergroten veiligheid'

"Het plan voor duinherstel biedt ons een belangrijke kans. Samen met Natuurmonumenten verhogen we de veiligheid voor mens en natuur. Een nieuw aan te leggen pad door het Waterbos bijvoorbeeld gaat dienen als brandsingel. Ook andere hulpdiensten gaan er hun voordeel mee doen."

Voortrekkersrol

Looij licht toe: "Veiligheidsregio's zijn onder andere verantwoordelijk voor (brand)veilig wonen/recreëren, (brand)veilige ontvluchting en (brand)veilig gebruik van dit unieke natuurgebied. De regio's maken daarvoor risicoanalyses. Vervolgens nemen we samen met de terreineigenaren maatregelen. De veiligheidsregio is in dit opzicht een natuurbeschermmer en partner binnen dit project. Het uitvoeren van de maatregelen binnen het duinherstel is een aanzet tot (brand)veilig te maken van het natuurgebied voor de flora & fauna, recreanten en omwonenden. Tegelijkertijd wordt ook de hulpverlening verbeterd. Hiermee lopen de terreineigenaren en de Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond (VRR), waaronder wij vallen, voorop in Nederland. Hierbij wordt de VRR bijgestaan door de veiligheidsregio Noord- en Oost-Gelderland (VNOG), die gespecialiseerd is in natuurbrandbestrijding. De VNOG gaat de vrijwilligers van de twee brandweerposten Rockanje en Oostvoorne specialiseren in het bestrijden van een duinbrand. Hierbij is samenwerking gezocht met onder andere de duinbrandposten van Renesse en Burgh-Haamstede op Schouwen-Duiveland."

Andere hulpdiensten profiteren

Looij vervolgt: "Bij het duinherstel worden bomen en struiken verwijderd en keert de oorspronkelijke vegetatie terug. Door slim gebruik te maken van deze minder brand-

bare vegetatie, kan een zogenaamde brandsingel het vuur tegenhouden. Door een strook vegetatie naast het pad nat te maken kan een duinbrand 'gestopt' worden en kan de brand beperkt blijven tot een kleiner gebied. Niet alleen de brandweer gebruikt deze paden, maar ook andere hulpverlenende diensten. De brandweer van Westvoorne heeft een specifiek 4x4-aangedreven busje aangeschaft om de ambulance en de reddingsbrigade te assisteren als bijvoorbeeld een mountainbiker zijn been breekt in het duingebied of op het strand. Een ambulance kan immers dit zanderige gebied niet inrijden. Deze unieke samenwerking tussen de hulpverlenende diensten bespaart kosten, terwijl de kwaliteit van de hulpverlening erdoor wordt verhoogd. 1 plus 1 is hier duidelijk 3."

Hans Looij: "Voorne in voortrekkersrol"

Europa steunt duinherstel

Het werk aan Voorneduin wordt voor een belangrijk deel betaald met 'Europees' geld. De Europese Unie heeft een subsidieprogramma ingesteld om natuurprojecten financieel te steunen. Het programma heet L' Instrument Financier pour l' Environnement, kortweg 'LIFE'. Sinds 1992 zijn door heel Europa al ruim 3.000 projecten met subsidie via LIFE afgerond. Zie hiervoor de website: <http://ec.europa.eu/life> In Nederland gaat het om ruim 100 projecten zoals bijvoorbeeld het herstel van schorren in de Oosterschelde en het herstel van zoetwater getijdengebied op natuureiland Tiengemeten. Natuurmonumenten heeft samen met duinbeheerders Provinciale Waterleiding Noord-Holland en het Hoogheemraadschap van Rijnland een subsidieverzoek voor duinherstel bij LIFE ingediend. In 2009 is het verzoek goedgekeurd. Met het project worden delen van de duinen in Zuid-Kennemerland en Voorne en Goeree weer opengemaakt. De provincie Zuid-Holland is de andere belangrijke financier van het werk op Voorne.

Opmerkelijk particulier initiatief Duinherstel op Landgoed De Leyse

Staatssecretaris Bleker hamert er steeds op: particulieren moeten meer gelegenheid (geld) krijgen om natuurbeheer te plegen. Deze woorden zijn niet tegen dovemansoren gericht als het gaat om landgoed De Leyse in het duin bij Rocanje. De familie Geurts woont hier op 26 hectare schitterend duin. In februari/maart 2011 is er op het landgoed begonnen met duinherstelwerk.

De heer W.P. Geurts: "Als wij niets doen dan groeit het duin helemaal dicht. De afwisseling verdwijnt en daarmee de aantrekkelijkheid. Wij willen het oorspronkelijke, open landschap van pakweg 50 jaar geleden terughalen. De provincie heeft ons gewezen op subsidie voor duinherstel.

Als voorbeeld dienen voor ons de projecten 'Pan' en 'Vogelpoel' van Natuurmonumenten.

Met hen heb ik regelmatig contact om gebruik te maken van de ervaringen. Ik verwacht dat we als goede burens dit prima contact kunnen voortzetten. Gezamenlijk gaan we voor optimaal herstel en beheer. En Voornes Duin is dat waard! Wij genieten van de in de schemer opererende mysterieuze houtsnip. De grote zwavelzwam groeit hier. Ook de boomvalk die op libellen jaagt en de zandhagedis zien we regelmatig op het landgoed. Evenals de blaffende reebok die zijn territorium uitzet.

Dit najaar gaan we verder met het werk. Aannemer Klok gaat een duinmeer en poelen graven. Ook moeten er nog enkele

De heer Geurts: "Niets doen betekent verdwijnen van variatie"

dichtgegroeide delen worden uitgedund. We hebben wel wat zorg over de toegewezen subsidie. Of en wanneer er zal

worden uitbetaald is ongewis door de sterke bezuinigingsdrift van het kabinet richting provincie voor dit soort projecten."

De eerste successen zijn er

Het duinherstel op Voorne de komende jaren is een vervolg op eerder uitgevoerde voorbeeldprojecten. In 2005 is soortgelijk werk verricht in het Panweggebied en in 2007 in de Vogelpoel, beide gelegen in Voornes Duin. Ook elders in ons land zijn al voorbeelden van succesvol duinherstel: De Kerf bij Schoorl, de Grafelijkheidsduinen bij Den Helder en op verschillende Waddeneilanden.

"Het is een kwestie van voorwaarden scheppen", zegt boswachter Han Meerman van Natuurmonumenten Deltakust. "Als je een gebied weer geschikt maakt, komen vanzelf planten en dieren terug die daar thuishoren. Ik zie in de Pan en Vogelpoel bijvoorbeeld weer overal planten als de welriekende salomonszegel, vleugeltjesbloem en nachtsilene. Typische soorten van het open duin. In de opengemaakte stukken zingt weer de boomleeuwerik. Mijn hoop is gevestigd op terugkeer van de tapuit die inmiddels een heel zeldzame broedvogel van het duingebied is geworden. Ook de vochtige valleien profiteren van het duinherstel. Prachtig bloeiende planten als de ratelaar en parnassia bijvoorbeeld. En diverse orchideeën zoals grote keverorchis, moeraswespenorchis en de zeldzame groenknolorchis zijn in de Vogelpoel te vinden.

De toename van bloemenrijkdom heeft ook positieve gevolgen voor de kleine parelmoervlinder en andere waardevolle insecten. De poelen en vochtige valleien zijn van groot belang als voortplantingsgebied voor allerlei waterjuffers en libellen. De platbuik,

duinviooltje

het lantaarntje en azuurwaterjuffer bijvoorbeeld. Half juni hebben we in de Vogelpoel tijdens een excursie met verwondering staan kijken naar een boomvalk die op libellenjacht was. In de lucht greep de valk diverse libellen en 'pelde' deze in de vlucht. Voor de deelnemers aan die excursie een echte belevenis. Het duinherstel komt mooi op tijd. Er valt de komende jaren volop moois te beleven voor ons en de bezoekers."

Het Quackjeswater

Begin 1900 waren de duinen aanzienlijk minder begroeid. Dit is goed te zien op deze oude foto van het Quackjeswater. 100 jaar later is een wandeling rond het Quackjeswater een tocht door een moerasbos. Dit bos blijft grotendeels intact bij het duinherstel. Het Quackjeswater dankt zijn naam waarschijnlijk aan het vroeger vrij algemeen voorkomen van de kwak op deze plek. De kwak, genoemd naar het geluid dat het voortbrengt, is een typische nachtreiger die zich graag ophoudt in riet. Tegenwoordig is de soort zeer zeldzaam in ons land.

Excursies

Toelichting in het duin

U leest in deze uitgave alles over duinherstel. Natuurmonumenten Deltakust organiseert een aantal informatieve excursies naar de plekken waar het extra onderhoud de komende tijd plaatsvindt. U bent van harte welkom op deze extra excursies die circa 1,5 uur duren. U kunt kiezen uit de volgende data:

- zaterdag 17 september om 10.00 uur.
- woensdag 21 september om 19.00 uur.

De excursies starten bij het parkeerterrein Waterbos, aan het einde van Duinrand in Rocanje. U kunt zich aanmelden via e-mail bij: deltakust@natuurmonumenten.nl. Vermeld in uw mail: de datum en 'duinexcursie Waterbos'.

Steun Natuurmonumenten

Natuurmonumenten werkt aan een open en groen Nederland. Daarom verwerven en beheren we natuurgebieden als Voornes Duin. Inmiddels beheren we vele honderden gebieden. Uw steun is daarbij hard nodig. Doe mee. Dan kunnen we blijven genieten van de natuur. Het kan al vanaf enkele euro's per maand! Ga naar www.natuurmonumenten.nl.

In '365x de natuur' in zet Natuurmonumenten de mooiste gebieden voor haar leden op een rij. Een boek voor iedereen die de natuur in al haar schoonheid wil ontdekken met een diversiteit aan dieren, bomen en planten. U vindt er alle gebieden met gemarkeerde routes, kerngegevens per regio en een soortengids, voorzien van beschrijvingen en mooie foto's.

Colofon

Deze infokrant wordt éénmalig huis aan huis verspreid in de duinrand op Voorne. Uitgave Natuurmonumenten. Redactieadres Oostdijkseweg 81a, 3252 LM Goedereede. Redactie Ted Sluiter (hoofdredactie), Marjolijn Reijngoud, Gert de Groot, Arjan van den Heuvel, Bob Hartog. Fotografie Natuurmonumenten, René van der Endt. Vormgeving SjansenDesign BNO. Druk Drukkerij Libertas. Oplage 7.000.

Natuurmonumenten. Als je van Nederland houdt.

